

Sr. Lutgardis Craeynest

Religieuzen en leken in Europa

Wij religieuzen, wie zijn we?

Weinig instellingen in de kerk zijn zo diep en doordringend geraakt door de geest en de inhoud van het Tweede Vaticaans Concilie als het religieuze leven.

De meeste religieuzen hebben gretig gereageerd op de uitdaging van het Concilie om hun leven te vernieuwen als antwoord op de tekenen van de tijd.

Maar naast deze euforie bemerken we onwennigheid omwille van de impasse waarin religieuzen kwamen te staan. Twee nieuwe inzichten in Vat.II naar voren gebracht veroorzaakten deze perplexiteit.

In Lumen Gentium verklaart de kerk dat heiligheid niet enkel een zaak is voor priesters en religieuzen, maar dat alle gelovigen de algemene roeping tot heiligheid hebben. Men ging beseffen dat de erkenning dat alle christenen geroepen zijn tot de volmaaktheid van de liefde, niet te rijmen is met de aanspraak van religieuzen op de roeping tot de ‘staat van volmaaktheid’ of tot een op zichzelf al ‘hoger leven’. Dit leidde tot een toenemende verwerping van elitaire interpretaties van de professie, en van het gebruik van de statussymbolen zoals kleding en titels, speciale woonvormen en sociale privileges.

Een tweede nieuwe wending werd veroorzaakt doordat de kerk in de Constitutie Gaudium et Spes, haar minder positieve houding tegenover de wereld verwierp en zich solidair verklaarde met heel de mensheid door het als haar opgave te zien, deze wereld om te vormen tot een rechtvaardige en vreedzame omgeving voor menselijk leven en menselijke groei.

De religieuzen kwamen daardoor als tussen twee stoelen terecht:

- niet meer veilig teruggetrokken uit de wereld en
- solidair met alle christenen wat roeping betreft.

In vijf op de 69 artikelen van Lumen gentium heeft het Concilie het over “De religieuzen”, nl. in het zesde hoofdstuk. En daarin lezen we: “Met inachtneming van de goddelijke en hiërarchische instelling van de Kerk kan men deze levensstaat niet beschouwen als een tussenvorm tussen de geestelijkheid en de lekenstand” (LG 43).

Een religieus is niet meteen priester. Een religieuze is het zeker niet.

“Zo wordt het door God ingestelde kerkelijk ambt in verscheidene wijdingsorden uitgeoefend door degenen die reeds van oudsher als bisschoppen, priesters en diakens bekend staan” (LG. 28).

En als men het over de bepaling van de 'leken' heeft, worden religieuzen uitgesloten:

“Onder de naam van leken verstaan wij hier alle christengelovigen buiten de leden van het wijdingspriesterschap en van de door de Kerk erkende religieuze staat” (LG 31).

Waar staan we dan? Welk statuut, welke plaats hebben we in de kerk?

Als we de structuur van LG nader bekijken dan ontdekken we een virtuele plaats.

De constitutie over de Kerk - Lumen Gentium - articuleert zich in acht hoofdstukken:

In hoofdstuk één spreekt men over de Kerk als mysterie. Hoofdstuk twee ziet de Kerk als volk van God. Dit volk van God bestaat uit mensen van de hiërarchie (derde hoofdstuk) en 'de leken' (vierde hoofdstuk). Allen hebben de algemene roeping tot heiligheid (vijfde hoofdstuk). Het zesde hoofdstuk wordt gewijd aan de religieuzen, gevolgd door 'Het eschatologisch karakter van de pelgrimmerende Kerk en haar eenheid met de kerk in de hemel (zevende hoofdstuk). Het document wordt afgesloten met een hoofdstuk over 'Maria in het mysterie van Christus en de Kerk'.

Wij bevinden ons dus in het spanningsveld tussen de algemene roeping tot heiligheid en de uiteindelijke bedoeling van het leven van de mens, uitgeschreven in het hoofdstuk over het eschatologisch karakter van ons pelgrimmerend leven. Ons leven moet op de eerste plaats een tekenwaarde hebben. Wij verwijzen naar, wij zien uit naar. We getuigen van de transcendente dimensie van het leven. we hebben immers heel ons leven op die ene kaart gezet: Christus volgen.

Sandra Schneiders zegt dat de religieuzen delen in de strijd voor het Rijk Gods door een alternatieve wereld te scheppen, Wat het religieuzen leven kenmerkt als levensvorm is dat de leden zich zowel individueel als gemeenschappelijk, publiek en voor heel het leven, engageren tot een specifieke benadering van de materiële goederen, de macht en de seksualiteit. Die benadering scheidt een concrete en bijzondere realisatie van het Rijk Gods, 24 uur per dag en 7 dagen per week.

Vóór de vernieuwing van Vaticaan II hebbende religieuzen vaak getracht het probleem van het dubbelzinnige milieu waarin het Rijk Gods en dat van het kwaad nauw verstrengeld zijn, op te lossen door een fysieke afscheiding van de mensen en van de wijze waarop mensen leven buiten kloosters en monasteria. Maar dit model van religieus leven werd afgebouwd, omdat dit noodzakelijk was voor de volledige inzet in de menselijke onderneming. Deze inzet voor de concrete mens werd door het concilie erkend als roeping van de kerk en uiteraard van de religieuzen. Omzeggens alle congregaties hebben zich ingezet voor de concrete mens, maar nu wordt gevraagd dit niet op een eiland te doen. Daardoor werd de volle ernst, de inhoud en de

hoge eisen van het religieus leven als alternatieve levensvorm heel uitdagend. Vanaf dan werd hun project niet meer beschermd door fysieke en sociale afzondering, noch gewettigd door een verwerping of beoordeling van al wat buiten het religieuze leven staat als ‘van de wereld’. De religieuzen komen dus voor de uitdaging te staan het wezen van hun levensvorm te herformuleren en zich expliciet in te zetten om dit project te doen slagen. En dit binnen de menselijke geschiedenis, in culturen en in sociale kaders die voor een groot deel gestructureerd zijn op de dynamiek van seksuele uitbuiting, politieke dominantie en economische onderdrukking.

De religieuzen bouwen hun alternatieve wereld op de professie van de geloften. De geloften – hoe ze ook worden uitgedrukt in een bepaalde congregatie – zijn gebaseerd op het evangelie. Ze verwijzen naar de levenswijze die de religieuzen aannemen tegenover de fundamentele gerichtheden van het menselijk bestaan: de materiële goederen, de seksualiteit en de macht. Het is door deze specifieke levenswijze dat religieuzen een alternatieve wereld opbouwen. De religieuzen verwijzen door de beleving van de geloften naar een nieuwe wereld zoals die door Jezus in zijn parabellen wordt opgeroepen.

Schneiders spreekt van de economie van de gave tegenover de economie van de winst als ze het heeft over de gelofte van armoede. Wat de gehoorzaamheid betreft zijn religieuze gemeenschappen niet gestoeld op hiërarchische of democratische structuren, maar op gelijkwaardigheid en dienstbaarheid. Ongehuwd omwille van het Rijk benadrukt de onbaatzuchtige liefde in en als gemeenschap beleefd.

Leken en religieuzen verscheiden niet gescheiden

Vooreerst moet gezegd dat congregaties ontstaan door één of een groep leken, mannen en of vrouwen, die vanuit hun inzet voor de meest behoeftigen of vanuit hun hunker naar God, deze alternatieve levensvorm gekozen hebben. De geschiedenis van het religieuze leven is een aaneenschakeling van zien, horen, merken en lenigen van menselijke noden. Een man, een vrouw komt oog in oog te staan met lichamelijke, materiële, geestelijke noden van mensen en weet een raak antwoord te geven, zó raak dat er een beweging ontstaat, zodat mensen vanuit een zelfde gevoeligheid geraakt worden en die bepaalde manier van antwoord geven als levensinvulling kunnen en willen beamen.

Veel van deze ‘caritatieve’ werken zijn door de staat overgenomen. Stel daarbij dat de roepingen – om verschillende redenen – zeer sterk afnemen en we worden geconfronteerd met een vergrijzing en een sterk dalend aantal religieuzen. Toen in 1980 de start gegeven werd voor het UCESM waren er nog meer dan 500.000 religieuzen in Europa. Nu spreekt men van 400.000.

Was de samenwerking met leken altijd al een feit, nu krijgt de samenwerking tussen leken en religieuzen nieuwe accenten en nieuwe vormen.

Ik noem ter illustratie enkele van deze vormen op:

- **De werken** worden samen gedragen.
  - Leken en of religieuzen hebben beleidsopdrachten. Zo spreekt men in onze kringen niet meer van ‘onze gemeenschap’ maar van ‘de opvoedende gemeenschap’. Daar waar de werken – scholen, internaten, klinieken, bejaardenhuizen – volledig doorgegeven worden aan leken, probeert men door vormingsdagen de eigen spiritualiteit te garanderen.”

- Lekenmedewerkers ervaren deze realiteit als een verschuiving van roeping naar beroep en vragen duidelijke ondersteuning. Zo pleitte Ria Dhaeze in een feestrede bij het 150 bestaan van de Zusters van Barmhartigheid Jesu, voor de blijvende invloed van de religieuzen: “Zusters, wij hebben geen nostalgische verwachtingen naar een nieuwe alomtegenwoordigheid van religieuzen in onze ziekenhuizen”, zegt ze, “maar jullie hebben nog steeds een dubbele kracht”. Ze spreekt over de spirituele kracht vanuit het verrijzenisgeloof die structureel onderbouwd is. “Geen idealen zonder structuren”.¹
- In het document in voorbereiding op ons Algemeen Kapittel dat nu in september aanvangt, bevestigen we: “De leken vragen méér dan medewerkers te zijn in het opvoedingswerk. Ze willen medeverantwoordelijkheid dragen bij de inculturatie van de spiritualiteit van het salesiaans opvoedingssysteem. Ze betekenen een gewaardeerde inbreng bij de ontwikkeling van het charisma”²

- **Het leven** wordt gedeeld.

Dat kan op verschillende niveaus:

- *de vriendengroep* of geïnteresseerden: mensen die de beweging en of het werk waarderen door ondersteuning of door meeleeftdagen of weekends te volgen.
- *de derde orde* of derde groep: naast de mannelijke en de vrouwelijke religieuze gemeenschappen zien we bij veel ordes en congregaties een derde groep van leken ontstaan die de spiritualiteit van deze bepaalde religieuze beweging daadwerkelijk willen beleven in de eigen levensomstandigheden in het gezin of op het werk.
- *de geassocieerden*: een gezin dat ingevlochten, maar toch onderscheiden, meeleeft met de kloostergemeenschap en zich als gezin, de spiritualiteit van deze religieuzen eigen maakt.

Dit alles illustreert de gezamenlijke basisinspiratie van leken en religieuzen. Kan het religieuze leven volledig vervangen worden door leken? Of met andere woorden: zal het religieuze leven verdwijnen? Hier in Europa heeft het alle schijn daarvan. En dan troosten we ons met te verwijzen naar de andere continenten waar het religieuze leven een enorme groei kent, zoals in Azië en in Afrika. Maar, zegt ons professor Vergote: “De wijze waarop ons christelijk geloof zich met onze cultuur confronteert, zal waarschijnlijk ook model staan voor anderen”³. Dat wil dus zeggen dat de secularisatie overal zal doordringen.

De toekomst van het religieuze leven

of het religieuze leven in de toekomst.

Spijts alle vergrijzing gist het ook in het Europa van deze 21ste eeuw van nieuwe bewegingen en religieuze gemeenschappen. Alleen hier in België tellen we er op dit ogenblik meer dan 200. Weliswaar voor vele is dat een kwestie van enkele jaren omdat ze weinig structuur hebben en vaak ook weinig of geen echte wortels. Maar dit alles getuigt toch van de geest die niet gedoofd kan worden.

Altijd zullen er mensen zijn, mannen en vrouwen, Godzoekers, die aangetrokken door het mysterie van het leven, het mysterie van de Liefde, alles verkopen om zich de akker aan te

¹ Tgl, juli-augustus 1992-4

² In voorbereiding op het XXII° AK van de zdb 2007, p.17

³ Antoon Vergote, Cultuur, Religi, Geloof, UPS 1989, p. 35).

schaffen waarin die kostbare parel verborgen zit. Père Lebreton zegt: “Dieu est une force qui nous attire, une transcendance qui nous aime, plus qu’un objet offert à notre connaissance”⁴.

In het Europa van vandaag zullen religieuzen en leken elkaar blijven bevragen en uitdagen om vrij van angst voor het nieuwe en het onzekere, op te komen voor de authentieke religieuze inspiratiekracht. We moeten elkaar blijven inspireren, dragen en bevragen.

Kloosters hebben hierbij een belangrijke opdracht.

Kloosters moeten vrijplaatsen zijn om na te denken over de waarden en de onwaarden van onze samenleving; vrijplaatsen waar er tijd is, waar men zich bezint, zonder zich in een naïeve roes te hullen, waar men zich schoolt en vormt tot vrouwen en mannen van gehalte, die een maatschappij betrokken beleid kennen, herkennen en dus ook kunnen ondersteunen en bevragen.

Kloosters moeten ‘de bovenzaal’ zijn met openslaande deuren: openheid naar God en gerichtheid naar de mensen. Door leven, woord en werk moeten zij vrijmoedige getuigen zijn van Gods geestkracht die tot hen komt als ze als gemeenschap daarom bidden.

Religieuzen moeten dáár zijn waar leken, omwille van eigen gezin of van professionele opdrachten, zich niet totaal kunnen vrijmaken voor mensen in nood. In zeer vele kloosters vinden vluchtelingen en mensen zonder papieren hun eerste toevlucht in kloosters

Religieuzen moeten naast en met evangelisch geïnspireerde leken, hun stem laten horen, daar waar beslissingen genomen worden. Meerdere congregaties hebben een zetel in de UNO. Ze moeten opkomen voor hen die geen stem hebben. Zo schreven we als religieuzen een brief naar de ambassade van Congo en naar onze minister van buitenlandse zaken over de wantoestanden in Congo.

We komen openlijk op tegen de vernietigende praktijken van mensenhandel.

En tijdens de laatste Algemene Vergadering van het UCESM hebben we in duidelijke bewoording onze opdracht in het Europa van vandaag uitgeschreven:

Passion pour le Christ, passion pour l’humanité, vécues en communauté

Europe, réalité complexe et composite, tissée de multiples identités culturelles et ethniques, de langues diverses, soutenue par des religions et convictions différentes.

Europe, terre de grandes possibilités et d’élans de solidarité, terre de pauvretés aux nouveaux visages, de projet audacieux d’unité et de croisement d’individualismes nationaux.

Europe, terre de promesse souvent refusée aux pauvres qui frappent à ses portes, qui demandent un espace d’espoir et de justice

Nous les religieux et les religieuses nous nous sentons fils et filles de cette Europe à l’histoire douloureuse, avec ses tensions, ses contradictions et ses faiblesses, mais nous sommes aussi porteurs d’un grand projet de spiritualité et de fraternité. A la suite de nos frères et sœurs aînés qui, au fil des siècles, ont contribué à son identité culturelle, humaine et spirituelle, nous voulons apporter, aujourd’hui encore, notre part pour que l’Europe ne perde pas ses racines profondes.

Nous croyons que la communauté, don de l’Esprit, affirme la **primauté de Dieu** et annonce le Royaume à venir. Elle est le lieu de la rencontre avec le Christ qui nous a

---

⁴ In M. Zundel, Silence Parole de Vie, Ed. Anne Sigier, p. 51.

choisis et réunis et nous donne la grâce de répondre à son amour en vivant une fraternité authentique, joyeuse et lisible.

Nous croyons que la communauté est une véritable **école** qui conduit à un chemin de conversion du *je* au *nous*, qui suscite la passion de la rencontre et nous donne le goût d'être heureux ensemble.

Nous croyons que la communauté est école de **relations**, où les liens avec l'autre se tissent patiemment, où sont mises en commun les ressources, les difficultés et les fragilités de chacun. La force du lien bâtit la communion et l'unité se crée en intégrant les différences.

Nous croyons que la communauté est une école de **réconciliation** et de **pardon**. La recherche de la vérité laisse affleurer les douleurs et les limites, reconnaît le mal en nous, en dehors de nous, et le dénonce, pose des gestes de paix.

Nous croyons que la communauté est une école d'**hospitalité**, qui nous apprend à faire place à Dieu et aux autres, dans l'écoute du cri des exclus, des humiliés et des immigrés. Animés par la passion pour l'humanité, nous mettons en place tous les moyens qui rétablissent la personne dans sa dignité.

Nous croyons que la communauté, elle-même évangélisée la première, est envoyée pour **évangéliser**. Une mission qui se réalise de façon nouvelle par une présence humble, par une collaboration croissante entre les différents instituts et les laïcs, par une parole de miséricorde et d'espérance.

C'est là, la contribution que nous voulons apporter comme religieux(ses) et citoyen(ne)s au devenir humain et spirituel de l'Europe.⁵

Ik verwacht dat vanuit dit forum een sterke boodschap mag klinken zodat wij samen in samen gedragen verantwoordelijkheid aan Europa haar ziel terug geven.

Ik hoop dat vanuit dit forum een sterke boodschap mag klinken zodat wij, in samen gedragen verantwoordelijkheid, Europa geestelijk sterk maken, open voor alle mensen geliefd door God.

---

⁵ Torhout Belgique, 11-17 février 2008, XIIIème Assemblée Générale de l'UCESM